

Svend Thorkild Andersen (Høsterkøb)

In Memoriam

Svend Thorkild Andersen blev født i Høsterkøb i Nordsjælland den 12. september 1926. Hans far Morten Jørgen Andersen var skoleleder og senere skoleinspektør. Hans mor, Karen, døde allerede i 1932. I skolen var Svend en opvagt, flittig og pligtopfyldende elev. Han blev nysproglig student fra Birkerød Statsskole i 1944. Som barn turede Svend rundt i egnen omkring Høsterkøb sammen med sine to storebrødre, og han blev tidligt naturinteresseret (Andersen 2001). I mellemskolen blev Svend stærkt inspireret af sin historielærer, og i gymnasietiden købte han bogværket *Danmarks Oldtid* skrevet af Johannes Brøndsted. Han begyndte at besøge dysser, jættestuer og stenalderboplads, og i 1944 deltog han i Nationalmuseets udgravning ved Vedbæk. Herigennem kom han i kontakt med Jørgen Troels-Smith, der var ansat ved Danmarks Geologiske Undersøgelse (DGU) men udlånt til Nationalmuseet.

Svend besluttede sig til at studere arkæologi, men endte med at begynde på botanik med geologi og zoologi som bifag. Han specialiserede sig i pollenanalyse. Svend deltog som student i udgravningerne i Store Åmose ledet af Troels-Smith. I udgravningerne deltog flere med enten navnet Svend eller Andersen og dette fandt Troels-Smith uheldigt. Derfor spurgte han Svend hvor han kom fra, og da svaret var Høsterkøb blev han givet navnet Høsterkøb, som siden da blev hans navn blandt fagfæller og kollegaer.

I pollenanalysens barndom skelnede pollenanalytikerne kun mellem få pollentyper, og arbejdet var helt og holdent koncentreret om at rekonstruere skovens historie. Men efterhånden blev kendskabet til de forskellige plantearters pollen udvidet, og ikke mindst i 1940'erne og 50'erne gjorde Johs. Iversen, Troels-Smith og andre pollenanalytikere et stort arbejde for at beskrive pollen af urter og buske. Høsterkøb høstede stor fordel af dette arbejde, hvori han også selv deltog og i høj grad var med til at forfine bestemmelserne af fossile pollenkorn fra Kvartære aflejringer. Gennem dette arbejde blev det muligt også at rekonstruere vegetationsudvikling under kolde perioder, hvor der ikke voksede træer i Danmark. Høsterkøb fortsatte gennem mange år arbejdet med pollenidentifikation, og skrev blandt andet en grundig afhandling om bestemmelse af pollen fra korn og andre græsser (Andersen 1979a).

I studietiden arbejdede Høsterkøb som assistent først hos Troels-Smith på Nationalmuseet og senere hos Johs.

Svend Thorkild Andersen (Høsterkøb) blev udnævnt til ridder af Dannebrogssordenen den 29. april 1997.

Iversen på DGU. Han blev herved oplært i pollenanalyse. Ved Johs. Iversens mellemkomst blev Høsterkøb inviteret til et ophold ved Michigan Universitet i USA, hvor han blev ansat som research associate fra 1950 til 1952. På den tid var det sjældent, at en dansk student fik mulighed for et udlandsophold, og opholdet medvirkede efter sigende til, at Høsterkøb var blevet noget kæphøj da han vendte tilbage, men det fik Iversen og

Troels-Smith hurtigt pillet af ham igen. Mens han var i USA arbejdede han med et lille studie af pollen fra jordbunde fra Aleuterne (Andersen & Bank 1952). Desuden udarbejdede han det første detaljerede senglaciale pollendiagram fra USA (Andersen 1954). Både Nikolaj Hartz, Knud Jessen og Johs. Iversen havde arbejdet med den senglaciale flora og vegetation i Danmark, så emnet var bestemt ikke nyt for Høsterkøb. Mens Høsterkøb var i USA kom hans forlovede Birte derover, og de blev gift.

Efter hjemkomsten fra USA tog Høsterkøb magistergraden i botanik i 1953, og han blev involveret i arbejde med Irlands vegetationshistorie. Det var Knud Jessen, der havde påbegyndt dette arbejde, der både omfattede interglaciale, senglaciale og postglaciale aflejringer. Arbejdet resulterede i flere monografier, og Høsterkøb bidrog med pollenanalytiske undersøgelser af interglaciale aflejringer (Jessen et al. 1959).

I 1954 blev Høsterkøb ansat ved Danmarks Geologiske Undersøgelse. DGU betalte dog kun halvdelen af lønnen, men Johs. Iversen og Knud Jessen skaffede den anden halvdel fra Statens almindelige Videnskabsfond. I begyndelsen arbejdede Høsterkøb med pollenanalytiske undersøgelser af interglaciale og interstadiale aflejringer i Danmark. Dette arbejde førte i 1961 til hans doktorafhandling om vegetationen og miljøet i tidlig Weichsel (Andersen 1961). Et fremragende arbejde med detaljerede pollendiagrammer og grundige diskussioner ikke alene af vegetationen men også af klima, jordbundsforhold og stratigrafi. Arbejdet førte også til to generelle oversigter over vegetationsudviklingen under de interglaciale, som er repræsenteret i Danmark (Andersen 1965, 1969). Høsterkøb skrev også en oversigt over de danske interglaciale aflejringer til storværket Danmarks Natur (Andersen 1967). Han påviste tre mellemistider med hver sin skovhistorie, men han publicerede aldrig de fulde resultater af sine pollenanalyser af de interglaciale aflejringer.

Det blev tidligt i pollenanalysens historie erkendt, at forskellige plantearter producerer forskellige mængder pollen. Planter med vindbestøvning producerer meget pollen, mens planter med insektbestøvning eller selvbestøvning kun producerer lidt pollen. Iversen var begyndt et mere detaljeret studie af pollenproduktion og pollenspredning i Draved Skov i Sønderjylland, og Høsterkøb blev inddraget i dette arbejde. Gennem midler fra Carlbergsfondet fik Iversen etableret en lille feltstation i udkanten af Draved Skov, og to områder af skoven med naturskov blev indhegnet, undersøgt og kortlagt i detalje. Også Longelse Skov på Langeland blev inddraget i dette ar-

bejde. Der blev opsat en række pollenfælder og indsamlet pollen hvert efterår, og Høsterkøb sammenlignede pollenregnen med skovens sammensætning. På den måde kunne han vise, at der er stor forskel i pollenproduktion hos de forskellige træarter; dette arbejde resulterede i endnu en monografi (Andersen 1970). Heri blev der opstillet en række korrektionsfaktorer for de forskellige træarter, som senere blev anvendt på en række danske pollendiagrammer, hvorved der kunne gives et mere korrekt billede af skovens sammensætning. Det blev bl.a. fastslået, at lind og ikke eg havde været det dominerende træ i den atlantiske urskov, før landbruget blev indført. Han var således den første, der indførte numeriske analyser af danske pollendata. Arbejdet med kvantitativt at rekonstruere fortidens vegetation er siden blevet intensivert, og der er indført en række nye metoder.

Høsterkøb anvendte desuden sine data til at belyse variationerne i pollenproduktionen i forhold til vejrforholdene de foregående år. På basis heraf foreslog han en metode til at forudsige, hvor voldsom en blomstring træerne ville få, og dermed hvor stærke symptomer pollenallergikere kunne vente.

I Eldrup Skov på Djursland påbegyndte Høsterkøb i 1969 et tilsvarende arbejde som i Draved Skov. Et område blev indhegnet og kortlagt i detalje, pollenregnen blev undersøgt og sammenhængen mellem pollenregn og skovens sammensætning undersøgt. I Eldrup Skov udarbejdede Høsterkøb desuden en række pollendiagrammer for at undersøge vegetationens udvikling igennem Holocæn. Tre af lokaliteterne var ganske små vandhuller der har et lille pollenkildeområde hvorved pollendiagrammerne muliggør en belysning af den helt lokale vegetation. Disse lokale pollendiagrammer blev sammenlignet med et pollendiagram fra en nærliggende mose, som gav et billede af den regionale vegetationsudvikling. Det var første gang, at sådanne små vandhuller blev undersøgt, og arbejdet førte til en langt bedre integration af økologi og palæoøkologi end tidligere. Arbejdet i Eldrup Skov resulterede i endnu en monografi, som blev publiceret i skrifter fra Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab (Andersen 1984a). Ved Eldrup Skov lejede Høsterkøb et lille hus, og han og Birte tilbragte mange weekender og ferier her.

Arbejdet med lokale diagrammer blev blandt andet fortsat i Næsbyholm Storskov nær Tystrup Sø på Sjælland (Andersen 1985, 1989). Udover de tre nævnte monografier har Høsterkøb skrevet en lang række mindre afhandlinger. Han indførte tidligt brugen af silikonolie som et indlejringsmedium for pollen (Andersen 1960). Tidligere havde man mest brugt glycerin,

men efter længere tids indlejring i glycerin svulmer pollenkornene i størrelse, og det er især et problem i forbindelse med størrelsesmålinger. Desuden kan man vende pollenkornene når de ligger i silikonolie, og derved nemmere bestemme dem. I 70'erne og 80'erne arbejdede Høsterkøb desuden med jordbundsdannelse ved brug af analyser af pollen og andre mikrofossiler (Andersen 1979b, 1984b, 1986).

Da Johs. Iversen døde i 1971 efterfulgte Høsterkøb ham i stillingen som statsgeolog og leder af afdelingen, der fik navnet Geobotanisk Afdeling. Han blev medlem af chefgruppen ved DGU, og deltog i chefgruppens månedlige møder. Det fortælles, at han ofte halvsov under møderne. Men hvis der kom emner på bordet, som berørte Geobotanisk Afdeling vågnede han op, og han kæmpede igennem mange år hårdt for afdelingen, som i nogen grad levede sit eget liv på DGU. Da DGU og Grønlands Geologiske Undersøgelse (GGU) blev fusioneret til GEUS i 1995 gjorde Høsterkøb en stor indsats for at udarbejde en strategi for miljø- og klimaarbejdet ved GEUS, og han blev chef for Afdelingen for Miljøhistorie og Klima (AMOK), indtil han blev pensioneret.

Geobotanisk afdeling var betydeligt mindre end de andre afdelinger på DGU, og modsat de fleste andre afdelingsledere formåede Høsterkøb stadig at drive forskning. Desuden var han i årenes løb også involveret i en række administrative arbejder. Han sad i den Danske Nationalkomité for INQUA (International Union for Quaternary Science) fra 1975 til 1995, i 80'erne som formand. INQUA blev grundlagt i København i 1928 og Høsterkøb deltog i en række af INQUA's kongresser, blandt andet i Warszawa, Paris, Boulder (USA) og Moskva. Han deltog også i flere af de internationale botaniske kongresser og i de nordiske geologiske vintermøder. I de senere år deltog han dog ikke i mange internationale møder, men blev hellere hjemme og lod de yngre folk i afdelingen rejse ud.

I 1951 blev kulstof-14 laboratoriet i København grundlagt, som det første kulstof-14 laboratorium uden for USA. Frem til lukningen af laboratoriet i 1992 blev det drevet i fællesskab af Nationalmuseet og DGU. Høsterkøb var i mange år medlem af Kulstof-14 komitéen, og han var formand for komitéen fra 1984 til 1996. Han havde det afgørende ord når det gjaldt anvendelsen af den geologiske del af dateringspuljen. Selvom laboratoriet blev finansieret af Nationalmuseet og DGU kunne forskere udenfor disse institutioner også søge om at få dateret prøver, og blandt andet fik forskere fra Københavns Universitet, ikke mindst fra Geologisk, Botanisk og Zoologisk Museum dateret en lang række prøver ganske gratis.

Høsterkøb var fra 1977 til 1985 medlem af Naturfredningsrådet. Her kom han i 1978 på kant med Dansk Ornitologisk Forening, fordi han gik ind for at regulere skarvkolonien på Ormø. Skarven blev udryddet i Danmark i slutningen af 1800-tallet, men genindvandrede omkring 1941. I 1972 etableredes en skarvkoloni på den lille ø Ormø i Sydvestsjælland, hvor der også fandtes en fredet skov med en bestand af småbladet lind. Hvis skarvkolonien fik lov til at vokse ville linden blive trængt, og derfor argumenterede Høsterkøb for regulering af skarverne. Han kom derved til at stå på samme side som hovedparten af fiskere og forstfolk, der ikke var glade for skarven – men på den anden side end de fleste fuglefolk, der ville værne om skarven. Slaget endte i første omgang med at Høsterkøb "tabte". Men kolonien voksede, og i årene fra 1982 til 1986 blev der på foranledning af Naturfredningsrådet nedlagt omkring 5500 skarvunger, hvorefter forsøget på at begrænse koloniens vækst ophørte. Derefter voksede kolonien til omkring 4500 par skarver. På det seneste er antallet dog faldet, og i 2008 var der kun 1427 par. Så måske kan den småbladede lind igen komme på fode, hvis den har overlevet.

Høsterkøb blev indvalgt i Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab i 1974 og i det Kungliga Fysiografiska Sällskapet i Lund i 1992. Han var formand for Dansk Geologisk Forening fra 1973 til 1975, og meget aktiv i Kvartærgeologisk Klub. Desuden var han aktiv i Dansk Botanisk Forening, i Det Kongelige Danske Geografiske Selskab samt i Skovhistorisk Selskab.

Igennem de senere år af Høsterkøbs arbejdsliv på DGU begyndte der at komme krav om indtægtsgivende forskning, samt at der skulle arbejdes med anvendt forskning. Dette resulterede bl.a. i at Høsterkøb blev involveret i opklaringen af en række kriminalsager, hvor pollenanalytiske data flere gange bidrog til at opklare sagerne. Efter indførsel af DNA metoder ophørte dette arbejde efterhånden.

Til gengæld begyndte Høsterkøb og Geobotanisk Afdeling et frugtbart samarbejde med først Fredningsstyrelsen og senere Skov- og Naturstyrelsen. Her var der ansat flere arkæologer, som var stærkt interesserede i fortidens naturforhold, og hvad der var nok så vigtigt: de havde midler til at betale for arbejdet. Høsterkøb begyndte bl.a. at pollenanalysere fossile jordbunde under gravhøje, hvorved det var muligt at belyse vegetation og arealanvendelse umiddelbart inden højene blev rejst. Samarbejdet med arkæologerne resulterede i en lang række rapporter og artikler, især i tidsskriftet *Journal of Danish Archaeology* (f.eks. Andersen et al. 1983; Andersen 1988, 1990a, b, 1992a,

b, 1995, 1997, Prangsgaard et al. 1999). Høsterkøb udarbejdede også et veldateret regionalt pollendiagram for Thy, som belyste natur- og kulturlandskabets udvikling i denne arkæologisk set rige del af landet (Andersen 1993, Andersen & Rasmussen 1993). På sin vis vendte Høsterkøb således tilbage til sit arkæologiske udgangspunkt.

På DGU steg indtægtskravene støt, og afdelingen kom næsten hvert år ud med underskud, Det fik dog ingen større konsekvenser, vel nok fordi afdelingen producerede mange videnskabelige afhandlinger. DGU's ledelse var nok også klar over, at afdelingen husede en række stærkt engagerede ildsjæle, som arbejdede langt mere end den normerede tid.

Høsterkøb stillede store krav til sine afhandlinger, først og fremmest til det faglige, men også til sprog og grafik. Trods de høje krav var han en overordentlig flittig skribent. Den første af hans tre monografier blev brugt som doktordisputats, men de to følgende var af samme karat. En stor del af hans afhandlinger blev trykt i DGU's skrifter, men han har også publiceret en lang række afhandlinger i internationale tidsskrifter. Herunder i *Boreas*, hvor han var med i redaktionsgruppen en årrække. Dog skal det ikke glemmes, at han igennem det meste af sit arbejdsliv havde adgang til hjælp fra sekretær, tegner og laborant. Selv til det sidste skrev Høsterkøb sine manuskripter, breve mv. i hånden, hvorefter sekretæren renskrev det. Da han skulle pensioneres var det hans hensigt at anskaffe sig en PC, men det blev ved tanken.

Igennem mange år var Høsterkøb kendt som en brysk herre med en skarp tunge, der ikke var bange for at kritisere kolleger eller studenter fagligt. Ved møder i Botanisk eller Geologisk Forening kunne han komme med særdeles kritiske udtalelser, og under hans kurser i pollenmorfologi var han svær at stille tilfreds. Studenterne skulle gennemgå en lang række pollentyper og tegne dem. Ikke alle havde lige store talenter for tegning, og var Høsterkøb ikke tilfreds, blev man sendt tilbage til mikroskopet. Men det bevirkede, at vi virkelig anstrengte os for at gøre vores bedste. For mig personligt var Høsterkøbs kurser i Danmarks vegetationshistorie og pollenanalyse nogle af de mest udbytterige kurser jeg fulgte under mit geologistudium. Jeg husker også med glæde to ekskursioner som jeg deltog i: en weekend-tur til Draved Skov og Draved Mose, og en endagsekskursion til Nordsjælland. Høsterkøb var ekstern lektor ved Institut for Systematisk Botanik, Københavns Universitet fra 1971 til 1985, og hans kurser i pollenmorfologi blev fulgt af kvartærgeologer, arkæologer, botanikere og taxonome, idet pollenmorfologi også bruges til at udrede slægtskabet mellem planter.

Øvelserne i pollenanalyse foregik på DGU, og en ting der også gjorde et stort og uforglemmeligt indtryk var, at luften i Høsterkøbs arbejdsværelse var så tyk af cigarrøg, at man næsten måtte skære sig igennem den for at komme hen til hans arbejdsbord. På dette tidspunkt var flere af kollegerne i afdelingen ikke glade for den megen passive rygning, og Høsterkøb måtte derfor holde sin dør lukket, hvilket naturligvis ikke mindskede koncentrationen af cigarrøg. Høsterkøb var også glad for god mad og en god flaske rødvin – nogen asket var han ikke.

Da Høsterkøb i 1996 rundede 70 år skulle han efter datidens regler gå på pension. Året efter pensioneringen blev Høsterkøb udnævnt til ridder af Dannebrogssordenen, en hæder han satte stor pris på. I nogle år efter pensioneringen havde han en arbejdsplads i AMOK, og i begyndelsen af sit otium kom han regelmæssigt. Hans besøg klingede dog snart af, og efter at GEUS flyttede til Øster Voldgade ophørte hans besøg helt. Det var en stor sorg for Høsterkøb, at hans afdeling blev nedlagt i 2003, og det var uden tvivl medvirkende til, at hans helbred skrantede i de senere år.

I Troels-Smiths nekrologer over Johs. Iversen og Knud Jessen blev Iversen sammenlignet med linden, og Knud Jessen med egen. Måske kan Høsterkøb sammenlignes med bøg. Han tilhørte i al fald en yngre generation end Iversen og Jessen, ligesom bøgen tilhører en yngre generation i skovens historie efter sidste istid. På DGU kom Hartz, Jessen og Iversen med årene naturligt til at stå i 'skyggen' af Høsterkøb. Hartz forlod DGU i 1913, Jessen forlod DGU i 1931 til fordel for et professorat ved Københavns Universitet, og Iversen døde i 1971. Høsterkøb nævnte sjældent Iversen, men jeg husker at han fortalte, at han sammen med Iversen havde oplevet en flok dansende brushøns på Skallingen.

Høsterkøb og Iversen var meget forskellige personligheder, men ligesom Japetus Steenstrup, Nikolaj Hartz, Knud Jessen og Johs. Iversen var Høsterkøb en af sin tids førende kvartær-botanikere såvel nationalt som internationalt og dertil en af de mest produktive og skarpsindige forskere ved DGU.

Høsterkøb døde i Birkerød den 8. februar 2009, og ligger begravet på Birkerød Kirkegård.

Æret være hans minde!

Ole Bennike (Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelse).

Referencer

- Andersen, S.T. 1954: A late-glacial pollen diagram from southern Michigan, U.S.A. *Danmarks Geologiske Undersøgelse II. Række* 80, 140–155.
- Andersen, S.T. 1960: Silicone oil as a mounting medium for pollen grains. *Danmarks Geologiske Undersøgelse IV. Række*, 4, 1, 24 pp.
- Andersen, S.T. 1961: Vegetation and its environment in Denmark in the Early Weichselian Glacial (Last Glacial). *Danmarks Geologiske Undersøgelse II række*, 75, 175 pp.
- Andersen, S. T. 1965: Interglaciale og interstadiale i Danmarks Kvartær. *Meddelelser fra Dansk Geologisk Forening* 15, 486–506.
- Andersen, S.T. 1967: Istider og mellemistider. I: A. Nørrevang & T.J. Meyer (red.): *Danmarks Natur* 1, 199–250.
- Andersen, S.T. 1969: Interglacial vegetation and soil development. *Meddelelser fra Dansk Geologisk Forening* 19, 90–102.
- Andersen, S.T. 1970: The relative pollen productivity and pollen representation of North European trees, and correction factors for tree pollen spectra. *Danmarks Geologiske Undersøgelse II. Række* 96, 99 pp.
- Andersen, S.T. 1979a: Identification of wild grass and cereal pollen. *Danmarks Geologiske Undersøgelse, Årbog* 1978, 69–92.
- Andersen, S.T. 1979b: Brown earth and podzol: soil genesis illuminated by microfossil analysis. *Boreas* 8, 59–73.
- Andersen, S.T. 1984a: Forests at Løvenholm, Djursland, Denmark, at present and in the past. *Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, Biologiske Skrifter* 24, 211 pp.
- Andersen, S.T. 1984b: Stages in soil development reconstructed by evidence from hypha fragments, pollen and humus contents in soil profiles. In: E.Y. Haworth & J.W.G. Lund (red.): *Lake sediments and environmental history*, 295–316. Leicester University Press.
- Andersen, S.T. 1985: Natur- og kulturlandskaber i Næsbyholm Storskov siden istiden. *Antikvariske Studier* 7, 85–107.
- Andersen, S.T. 1986: Palaeoecological studies of terrestrial soils. In B.E. Berglund (red.): *Handbook of Holocene palaeoecology and palaeohydrology*, 165–177.
- Andersen, S.T. 1988: Pollen spectra from the double passage-grave, Klekkendehøj, on Møn. Evidence of swidden cultivation in the Neolithic of Denmark. *Journal of Danish Archaeology* 7, 77–92.
- Andersen, S.T. 1989: Natural and cultural landscapes since the Ice Age. Shown by pollen analyses from small hollows in a forested area in Denmark. *Journal of Danish Archaeology* 8, 188–199.
- Andersen, S.T. 1990a: Pollen spectra from two early Neolithic lugged jars in the long barrow at Bjørnsholm, Denmark. *Journal of Danish Archaeology* 9, 59–63.
- Andersen, S.T. 1990b: Pollen spectra from the Bronze Age barrow at Egshvile, Thy, Denmark. *Journal of Danish Archaeology* 9, 153–156.
- Andersen, S.T. 1992a: Pollen spectra from two early neolithic lugged jars in the long barrow at Bjørnsholm, Denmark. *Journal of Danish Archaeology* 9, 59–63.
- Andersen, S.T. 1992b: Early- and Middle-Neolithic agriculture in Denmark: pollen spectra from soils and in burial mounds of the Funnel Beaker Culture. *Journal of European Archaeology* 1, 153–180.
- Andersen, S.T. 1993: History of vegetation and agriculture at Hassing Huse Mose, Thy, Northwest Denmark, since the Ice Age. *Journal of Danish Archaeology* 11, 57–79.
- Andersen, S.T. 1995: Pollen analytical investigations of barrows from the funnel beaker and single grave culture in the Vroue area, west Jutland, Denmark. *Journal of Danish Archaeology* 12, 107–131.
- Andersen, S.T. 1997: Pollen analyses from Early Bronze Age barrows in Thy. *Journal of Danish Archaeology* 13, 7–17.
- Andersen, S.T. 2001: Upubliceret levnedberetning ved Ordenskapitlet, Amalienborg. 5 sider.
- Andersen, S.T. & Bank, T.P. II 1952: Pollen and radiocarbon studies of Aleutian soils. *Science* 116, 84–85.

Andersen, S. T. & Rasmussen, K. L. 1993: Radiocarbon wiggle-dating of elm declines in northwest Denmark and their significance. *Vegetation History and Archaeobotany* 2, 125–135.

Andersen, S.T., Aaby, B. & Odgaard, B.V. 1983: Environment and Man. Current studies in vegetational history at the Geological Survey of Denmark. *Journal of Danish Archaeology* 2, 184–196.

Jessen, K., Andersen, S.T. & Farrington, A. 1959: The interglacial deposit near Gort, Co. Galway, Ireland. *Proceedings of the Royal Irish Academy* 60B, 1-77.

Prangsgaard, K., Andersen, S.T., Breuning-Madsen, H., Holst, M., Malmros, C. & Robinson, D. 1999: Gravhøje ved Lejrskov: Undersøgelse af fem gravhøje. *Kuml* 1999, 53–97.

Peter Rasmussen, GEUS, takkes for kommentarer til nekrologen.